

Ποῦ δ' ἐτάφη ἐν Ῥώμῃ ὁ Ἀργυρόπουλος δὲν εἶνε γνωστὸν, οὐδὲ διαφωτίζει πως τὰ περὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ τὸ εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐπίγραμμα Ἰάνου Λασκάρεως τοῦ Ῥυνδακηνοῦ¹, οὐ λατινικὴν μετάφρασιν ἐφιλοτέχνησεν ὁ Μαϊωρανοὺς Λάσκαρις².

Τὴν δὲ μορφήν τοῦ Ἰωάννου Ἀργυροπούλου παριστάνουσι πλὴν τῆς ἐν τῷ παρενθέντῳ Πίνακι Β' ἐκ τοῦ Βαροκκικοῦ κώδικος 87 τῆς ἐν Ὁξωνίῳ Βοδληϊανῆς βιβλιοθήκης εἰκόνας³ καὶ ἄλλαι εἰκόνας, αἱ τῶν Πινάκων Γ'-Ε'.

Τούτων ἡ ἐν τῷ Πίνακι Γ' εἶνε πιστὸν ἀντίγραφον τῆς ἐν τοῖς *Elogia virorum litteris illustrium* τοῦ Παύλου Ἰοβίου ἐπισκόπου Νουκερίας (Nocera) κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυτοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος⁴. Ἀπετέλει δὲ τὸ πρωτότυπον τῆς εἰκόνας ταύτης μέρος τῆς ἐν Κόμῳ πλουσίας πινακοθήκης προσωπογραφιῶν, ἣν διὰ πολλῶν μόχθων καὶ ἀπὸ ποικίλων προελεύσεων εἶχε συναπαρτίσει ὁ φιλόμουσος καὶ φιλότεχνος ἐπίσκοπος⁵. Ἡ δὲ εἰκὼν τοῦ πίνακος Δ' παριστάνει τὸν Ἀργυρόπουλον οἷον ἐζωγράφησεν αὐτὸν περὶ τὸ 1484 ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ πάπα Σίξτου Δ' οἰκοδομηθείσῃ Cappella Sistina

¹ Ἀργυροπουλείων σ. 233. Ἐν τῷ κώδικι Vaticanus graecus 1352, ἐν φ. 220α κ.έ. εὑρῆνται σχόλια ἀνεπίγραφα εἰς ἐπιγράμματα τοῦ ἄλλως μὴ ὀνομαζομένου ἐν τῷ κώδικι Ἰάνου Λασκάρεως, ἐν οἷς εὑρον (φ. 220β) καὶ τὸ ἐξῆς·

Εἰς Ἀργυρόπουλον τὸν φιλόσοφον.

Οὗτος ἐκ τοῦ Ἑλλήνων γένους ἔσχατος καὶ μόνος ἔτι φιλοσοφίας ἀντεποιεῖτο· τέθαπται δὲ ἐν Ῥώμῃ, πολίτης ὢν τῆς νέας Ῥώμης, τουτέστι τῆς Κωνσταντίνου πόλεως.

Ἐγγραφή δὲ ὁ κώδιξ ὑπὸ Χριστοφόρου Κορτολέοντος, καθ' ἃ ἐξάγεται, συμφώνως πρὸς τι σημεῖωμα ἐν ἐμπροσθίῳ παραφύλλῳ τοῦ αὐτοῦ κώδικος 1352, ἐκ παραβολῆς πρὸς τὸν βατικανικὸν κώδικα 2141.

² Ἴδε τὴν μετάφρασιν ταύτην παρὰ τῷ *Hodius* ἐνθ' ἀν. σ. 195.

³ Ἴδε ἀνωτέρω σ. κγ', τὸν δὲ Πίνακα κατωτέρω ἐν τέλει τῆς παρούσης Εἰσαγωγῆς.

⁴ Ἐν Βενετίᾳ. 1546. Ἔκδ. β'. Ἐν Βασιλείᾳ. 1577. Ἡ εἰκὼν αὕτη ἐξεδόθη καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ *Legrand* *Bibliographie hellénique aux XVe et XVIe siècles* Τόμ. Γ' σ. 155.

⁵ Ἴδε περὶ τῆς συλλογῆς ταύτης *Müntz* *Le musée de portraits de Paul Jove en Mémoires de l'Académie des inscriptions et belles lettres* Τόμ. XXXVI (1900) μέρ. 6' σ. 249 κ.έ.

τοῦ Βατικανοῦ ὁ περιφανὴς Φλωρεντῖνος ζωγράφος Δομίνικος Ghirlandajo, εἰκονίζων τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ κλήσιν τῶν πρωτοκλήτων Πέτρου καὶ Ἀνδρέου. Κατὰ δὲ συνήθειαν ἐπικρατοῦσαν παρὰ τοῖς καλλιτέχναις τῆς Ἀναγεννήσεως, οἵτινες ἐν τῇ ἐξεικονίσει σκηνῶν τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης ἐλάμβανον πολλάκις ὡς πρότυπον ἐπιφανεῖς τινὰς τῶν συγχρόνων, ὁ Ghirlandajo ἔλαβεν, ὡς ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων, ὡς πρότυπον ἐν τῇ ἐξεικονίσει τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ἐν τῇ Cappella Sistina τὸν Ἰωάννην Ἀργυρόπουλον¹.

Ἡ δὲ ἐν τῷ Πίνακι Ε' εἰκὼν εἶνε πανομοιότυπον εἰκονογραφίας ἀποκειμένης ἐν τῇ Ἀμβροσιακῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μεδιολάνου ἐπὶ ὀθόνης $0,60 \times 0,40$. Ἀνέρχεται δ' ἡ ζωγραφία αὕτη εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐν ἔτει 1602 ἰδρύσεως τῆς βιβλιοθήκης καὶ ἀντεγράφη ἐκ πρωτοτύπου, ἄγνωστον ποῦ ἀποκειμένου, μετ' ἄλλων τριακοσίων περίπου εἰκόνων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν λογίων, ἱερωμένων, ἐπιστημόνων καὶ στρατιωτικῶν κατὰ παραγγελίαν τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς βιβλιοθήκης καρδινάλιου Φρειδερίκου Βορρωμαίου. Καὶ ὁ μὲν πῖλος εἶνε ἐν τῇ ζωγραφίᾳ μέλας, τὸ δὲ γένειον ξανθὸν καὶ τὸ ἔνδυμα κόκκινον².

Τὰ δὲ κατὰ τὰς ἐνταῦθα ἐν τῷ κειμένῳ ἀνατυπούμενας ἄλλας εἰκόνας ὑπ' ἀρ. 1-4 ἔχουσιν ὡς ἐξῆς. Ἡ μὲν ὑπ' ἀρ. 1 εἶνε πανομοιότυπον εἰλημμένον ἐκ τοῦ Λαυρεντιακοῦ κώδικος 1 τοῦ Pluteus LXXXIV, περιέχοντος λατινικὴν μετάφρασιν συγγραφεῶν ἀριστοτελικῶν καὶ γεγραμμένου τὸν δέκατον πέμπτον

¹ Πρὸβλ. *Steinmann* Die Sixtinische Kapelle. Ἐν Μονάχῳ 1901 Τόμ. Α' σ. 55, ὅπου ἐκδίδεται ὁλοσέλιδος ἡ εἰκὼν, ἣν καὶ ἡμεῖς ἐκδίδομεν ἐνταῦθα κατὰ φωτογραφίαν τοῦ γνωστοῦ οἴκου Alinari. Ἀναπαρίσταται δὲ ἡ ζωγραφία αὕτη καὶ ἐν τῷ περὶ τοῦ Ghirlandajo τεύχει τῶν τοῦ *Knackfuss* Künstlermonographien (Bielefeld-Leipzig. 1897).

² Τὰς εἰδήσεις ταύτας ἀπέστειλέ μιν ὁ διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης, αἰδεσιμώτατος κ. Ἀχιλλεὺς Ratti, ᾧ μυρίας ὀφείλω τὰς χάριτας ἐπὶ τῇ προθυμίᾳ, μεθ' ἧς πάντοτε παρέχει τὰς ζητούμενας παρ' αὐτοῦ πληροφορίας.

αιῶνα¹. Ἡ δ' ὑπ' ἀρ. 2 εἶνε ἐκδεδομένη ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἡμερολογίῳ τοῦ Μαρίνου Π. Βρετοῦ², δὲν λέγεται δὲ πόθεν παρελήφθη³, οὐδ' ἐγὼ ἠδυνήθην νὰ ἐξιχνιάσω τὴν προέλευσιν αὐτῆς. Ἡ δὲ ὑπ' ἀρ. 3 ἐξεδόθη ἐν μεγαλειτέρῳ τοῦ ἡμετέρου σχήματι τῷ 1682 ὑπὸ τοῦ Ἰσαὰκ Bullart⁴. Ἡ δὲ ὑπ' ἀρ. 4 εἶνε πιστὸν πανομοιότυπον τῆς ἐκδεδομένης ἐν τοῖς καταλόγοις τῶν ἐλληνικῶν κωδίκων τῆς ἐν Βιέννῃ αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης μετὰ ὀκτὼ ἄλλων εἰκόνων Ἑλληνῶν λογίων τῆς Ἀναγεννήσεως, ὧν ἀπασῶν δὲν σημειοῦται ἡ προέλευσις⁵. Ἄξιον δὲ περιεργείας εἶνε, ὅτι τῶν εἰκόνων τούτων μετὰ τινῶν ἄλλων εἰκόνων νεωτέρων λογίων τοῦ ἔθνους ἔχομεν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐγχρώμους ἀναπαραστάσεις μεγεθος $0,27 \times 0,215$ δι' ἐλαιογραφίας, αἵτινες ἄλλοτε πρὸ τῆς οἰκοδομήσεως τοῦ Βαλλιανείου κτιρίου ἐκόσμου τὸ παλαιὸν ἀναγνωστήριον τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης. Νῦν δὲ εἶνε ἐκτεθειμέναι ἐν τῷ ἐντευκτηρίῳ τῶν καθηγητῶν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου. Ἐτέρα δὲ ὁμοία σειρὰ ὑπάρχει καὶ ἐν τοῖς βασιλικοῖς ἀνακτόροις⁶.

Ἄρ. 1.

¹ *Bandini* Catalogus cod. latinorum Bibliothecae Laurentianae Τόμ. Γ' σ. 235.

² Ἔτος 5' (1886) σ. 145 ἀρ. 55.

³ Πρὸλ. αὐτόθι σ. 338 κ. ε.

⁴ *Isaac Bullart* Académie des sciences et arts. Ἐν Παρισίοις 1682 σ. 268. Ἡ εἰκὼν φέρει ἐπιγραφὴν J. Argyropoulo (1434-1490) καὶ τὸ σημείωμα N. Lamerssin sculpsit. Ἐχει δ' ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, ὅθεν παρελάβομεν αὐτὴν ἐκ φωτογραφίας, ἣν προθύμως ἔστειλεν εἰς ἡμᾶς παρακληθεὶς ὁ φίλος κ. Ἐρρίκος Omont, διαστάσεις $0,160 \times 0,128$. — Πρὸλ. Portrait index τῆς Library of Congress. Ἐν Οὐάσιγκτωνι. 1906 ἐν λ. Argyropoulo.

⁵ Ἴδε *Nessel* Catalogus ... Pars IV quae complectitur codices manuscriptos philosophicos ... et philologicos graecos. Πίναξ ὀλοσέλιδος μετὰ σ. 42 καὶ 43.

⁶ Τρίτη τις σειρὰ ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ ἔθνολογικῆς ἐταιρείας ἀποτελεῖται ἐξ ἀντιγράφων τοῦ ζωγράφου κ. Αὐγούστου Πικκαρέλλη, γενομένων ἐκ τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ συλλογῆς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν φροντίδι καὶ δαπάναις τοῦ Συμβουλίου τῆς εἰρημένης ἐταιρείας.

Περὶ τῆς συλλογῆς δὲ ταύτης εἶχομεν ἀκούσει ἐν τοῖς φοιτητικοῖς ἡμῶν χρόνοις, ὅτι εἶχεν ἀπαρτίσει αὐτὴν ἐν Βιέννῃ ὁ ἄλλοτε ἔφορος τῆς Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης Γεώργιος Κοζάκης Τυπάλδος (1842-1863). Ἐπειδὴ δ' αἱ ζωγραφίαι αὗται ὁμοιάζουσι τελείως πρὸς τὰς ἐν τοῖς καταλόγοις τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βιέννης, φαίνεται πιθανώτατον τὸ τότε λεγόμενον, καὶ δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι πράγματι ὁ Κοζάκης Τυπάλδος διὰ Βιενναίου τινὸς ζωγράφου εἶχε παρασκευάσει ἐγχρώμους μεγεθύνσεις τῶν ἐν τοῖς καταλόγοις ἐκείνοις εἰκόνων.

Καὶ ἄλλη ζωγραφία τοῦ Ἰωάννου Ἀργυροπούλου ὑπῆρχεν ἐν Ῥώμῃ, ἐκτεθειμένη μέχρι τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος τελευτῶντος τοῦλάχιστον in Palatio Cancellariae μετὰ καὶ τῶν τοῦ Λαονίκου Χαλκοκονδύλη, τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ καὶ τοῦ Γεωργίου Σκενδέρβεη¹, ὧν ἀπασῶν ἀγνοοῦνται αἱ μεταγενέστεραι τύχαι.

Ἄρ. 2.

Καὶ ἐν Βενετίᾳ δ' ὑπῆρχεν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Μεγάλου συμβουλίου (gran Consiglio) πρὸ τῆς ἐν ἔτει

1575 πυρκαϊᾶς μετὰ τῶν εἰκόνων διαφόρων συγκλητικῶν καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, ἐζωγραφημένων ὑπὸ τοῦ Βελλίνη, τοῦ Τισιανού, τοῦ Τιντορέττου, τοῦ Παύλου Βερονέζη καὶ ἄλλων διασήμων ζωγράφων, καὶ ἡ τοῦ Ἰωάννου Ἀργυροπούλου μετὰ τῆς τοῦ Γεωργίου Τραπεζουντίου².

Τῶν δ' ἀνωτέρω ἀναγραφεισῶν εἰκόνων τοῦ Ἀργυροπούλου

¹ *Lud. Schraderus Monumentorum Italiae quae hoc nostro saeculo et a Christianis posita sunt. Helmaestadii. MDXCII σ. 216.*

² *Sansovino Venetia città nobilissima. Ἐν Βενετίᾳ. 1663 ἐν τῷ ἐν τέλει Catalogo dei Senatori et huomini illustri che erano ritratti nella Sala del Gran Consiglio.*

ἀσφαλῶς κεχροτισμένη εἶνε ἢ ὑπὸ τοῦ Ghirlandajo γραφεῖσα. Ἄλλὰ καὶ τῆς ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ὁξωνίου ὁ χρόνος δύναται νὰ ὀρισθῇ μεθ' ἰκανῆς ἀκριβείας μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1443 καὶ 1451¹, καθ' ἃ περίπου ὁ Ἀργυρόπουλος ἐδίδασκεν ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Ξενῶνος. Ἄγνωστος δὲ εἶνε ὁ χρόνος καθ' ὃν ἐγράφησαν αἱ λοιπαί. Καὶ ἐν μὲν τῇ εἰκόνι τοῦ Ὁξωνίου φαίνεται φέρων ἐνδυμασίαν Ἑλληνοσυνεργεῖος μετὰ ξενίζοντος ἡμᾶς καλύμματος τῆς κεφαλῆς καὶ ἔχων ὀπισθεν αὐτοῦ οἰκήματα βεβαίως παριστάνοντα συμβολικῶς τὸν Ξενῶνα². Ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς φέρει πιλίδιον καὶ στολὴν Λατίνου ἱερέως ἐν τῷ δεκάτῳ πέμπτῳ αἰῶνι. Ἄρα αἱ εἰκόνες αὗται παριστάνουσι τὸν Ἀργυρόπουλον κατὰ διάφορα ἔτη τῆς ἐν Ἰταλίᾳ διδασκαλίας αὐτοῦ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἄρ. 3.

Πλὴν δὲ τῶν εἰκόνων³ παραθέτομεν ἐνταῦθα καὶ τὴν σφραγιδα τοῦ Ἰωάννου Ἀργυροπούλου, ἣν εὑρομεν ἐπιτετυπωμένην ἐπὶ χάρτου ἐπικεκολλημένου κάτωθεν τῆς ἐκ Ρώμης τῇ 3 Ἀπριλίου 1472 πρὸς τὸν δοῦκα Μεδιολάνου Γαλεᾶτσον Σφόρτσαν αὐτογρά-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω σ. κα' κ. ε.

² Τὰ ἐν ἰδίᾳ θήκῃ κάτωθεν τοῦ ἀναλογίου παριστανόμενα εἶνε μελανοδοχεῖον καὶ ἄγγος μέλανος ὑέλινον, οἷα τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Ε' σ. 490.

³ Περί τῶν εἰκόνων τοῦ Ἀργυροπούλου ἔγραψα τὸ πρῶτον βραχὺ ἀτελὲς σημεῖωμα ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Α' σ. 431 σημ. 1.

φου ἐπιστολῆς αὐτοῦ τῆς ἀποκειμένης ἐν τῷ δημοσίῳ ἀρχεῖῳ τῆς πόλεως¹. Τῆς σφραγίδος ταύτης ἀντίγραφον παρεσκεύασε χάριν ἡμῶν ὁ ἐν Μοδένῃ ἰχνογράφος, καθηγητῆς Γουσταῦος Ζαγνί, τιτλοφορούμενος *Blasonista della Consulta Araldica*, σταλέντος εἰς αὐτὲν τοῦ φέροντος τὴν σφραγίδα ἐγγράφου ὑπὸ τῆς διευθύν-

Ἄρ. 4.

σεως τοῦ ἐν Μεδιολάνῳ ἀρχείου δυνάμει εἰδικῆς ἀδείας τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τῇ ἡμετέρα παρακλήσει.

Καίτοι δὲ ἡ παράστασις εἶνέ πως δυσδιάγνωστος ἐνεκα τῆς σμικρότητος τῆς σφραγίδος, διακρίνεται οὐχ ἤττον, ὅτι παριστάνεται ὁ Διομήδης, ἀρπάζων τὸ Παλλάδιον καὶ φέρων ὀπισθεν ἀσπίδα, οἷαν καὶ ἐπὶ ἀρχαίων δακτυλίουλίθων φέρει ἐνίοτε² ἀντὶ

τοῦ συνήθως κρατουμένου ὑπ' αὐτοῦ ξίφους³.

Περατώσαντες δὲ τὰ κατ' αὐτὸν τὸν Ἰωάννην Ἀργυρόπουλον, δυνάμεθα νῦν νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν κατὰ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ. Καὶ περὶ μὲν τῆς συζύγου αὐτοῦ πολὺ ὀλίγα μαν-

¹ Ἀργυροπουλείων σ. 195 ἀρ. 9.

² Ἴδε *Furtwängler* Beschreibung der geschnittenen Steine im Antiquarium. Ἐν Βερολίῳ. 1896 σ. 82 ἀρ. 1350. Πίν. 15 ἀρ. 1350. σ. 255 ἀρ. 6886. Πίν. 50 ἀρ. 6886. — Τοῦ αὐτοῦ Die antiken Gemmen. Ἐν Λειψία καὶ Βερολίῳ. 1900. Πίν. XXIII ἀρ. 42. XLIII ἀρ. 19.

³ Ἴδε καὶ Νέον Ἑλληνομνήμονα Τόμ. Α' σ. 431 κ. ἐ.. ὅπου ἐξέδωκα τὸ πρῶτον τὴν εἰκόνα τῆς σφραγίδος.

θάνομεν, ὅτι κατήγετο ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Φιλανθρωπηγῶν κατὰ τὰ ἤδη ἀνωτέρω εἰρημένα¹ καὶ ὅτι ἔζη ἔτι ἐν Κωνσταντινουπόλει μεταξὺ τοῦ 1451 καὶ 1453, ὅτ' ἐγράφη ἢ πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον Ε' ἀναφορὰ τοῦ Ἀργυροπούλου². Καὶ τὰς μὲν πρώτας τύχας αὐτῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν ἀγνοοῦμεν. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Δονάτου Ἀτζαϊώλη πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἰάκωβον Πικκολόμινην τῇ γραφείσῃ τῇ 5 Αὐγούστου 1454 γίνεται λόγος περὶ μεταβάσεως τοῦ Ἀργυροπούλου εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐγκαταλιπόντος τοὺς υἱοὺς εἰς χεῖρας τῶν βαρβάρων, ἀλλ' οὐδεμίαν μνεῖαν τῆς συζύγου³. Ἐν δὲ τῇ ἀπὸ 21 Ὀκτωβρίου 1466 ἀποφάσει τῆς αὐθεντείας τῆς Φλωρεντίας λέγεται, ὅτι ὁ Ἀργυρόπουλος ἔζη ἐν ταύτῃ τῇ πόλει *cum tota eius familia*⁴· οὐδ' ἐνταῦθα λοιπὸν μνημονεύεται ῥητῶς ἡ σύζυγος αὐτοῦ. Ἀλλ' ἔχομεν ὅμως ἄλλην ῥητὴν μαρτυρίαν, ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ Ἀργυροπούλου ἔζη ἔτι τῇ 23 Ἀπριλίου 1472 ἐν Ῥώμῃ μετὰ τοῦ ἀνδρός, διαμένοντος τότε ἐν ταύτῃ τῇ πόλει⁵. Ἀλλ' οὐδὲν ἔκτοτε μανθάνομεν περὶ αὐτῆς.

Πότε δ' ἐνυμφεύθη ὁ Ἀργυρόπουλος καὶ ἂν εἶχε τέκνα καὶ πόσα, ὅτε τῷ 1441 ἐσπούδαζεν ἐν Παταβίῳ, δὲν γινώσκομεν, οὐδ' εἶνε πιθανὸν, ὅτι εἶχε τότε συμπαραλάβει εἰς Ἰταλίαν τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ⁶. Ἡ δὲ ἀρχαιοτέρα μνεῖαν τέκνων αὐτοῦ γίνεται ἐν τῇ τὸ πρῶτον ὑφ' ἡμῶν ἐκδοθείσῃ ἀναφορᾷ πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον Ε'. Ἐν ταύτῃ λέγονται τὰ ἑξῆς: *Ἐπεὶ δὲ ἀνωτέρω δοῦλον*

¹ Σελ. λδ'.

² Ἀργυροπουλείων σ. 131, 15· οὐδὲ γυναῖκα καὶ παιδία καὶ τὰ τιμιώτατα καὶ πατρῷδα καὶ φίλους καὶ βασιλέως ὑπηρεσίαν ἅμα καὶ εὐνοίαν λογισάμενος. "Ὅτι ἡ ἀναφορὰ αὕτη ἐγράφη μεταξὺ τοῦ 1451 καὶ 1453 ἴδε ἀνωτέρω σ. λβ'.

³ Ἀργυροπουλείων σ. 313 ἀρ. 4.

⁴ Ἀργυροπουλείων σ. 333 ἀρ. 2.

⁵ Ἀργυροπουλείων σ. 325 ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Ῥοβέρτου di Sanseverino πρὸς τὸν δοῦκα Μεδιολάνου Γαλεᾶτσον Σφόρτσαν. Ἐν αὐτῇ, γινομένου λόγου περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀργυροπούλου Ἰσαακίου, ἐλθόντος ἐκ Νεαπόλεως, ὅπως μεταβῆ εἰς τὴν αὐλήν τοῦ δουκὸς καὶ ἀσθενήσαντος ἐν Ῥώμῃ, λέγεται *Il padre e la matre sua non havendo altro figliolo de lui non l'hano voluto lassare partire se non l'hano veduto bene reducto et restituito a sanitá.*

⁶ ἴδε καὶ ἀνωτέρω σ. κ'.

ἐμαυτὸν ὡμολόγηκα τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, ταῦ-
 τὸν γὰρ εἶπεῖν τῇ σῇ μακαριότητι, ἤδη καὶ τοὺς ἐμοὺς υἱεῖς Ἀλέ-
 ξανδρόν τε καὶ Νικόλεον ἀνατίθημι ταύτῃ καὶ οἶον ἀφιερῶ, καθ-
 ἄπερ ἢ Ἄννα ποτὲ τὸν Σαμουήλ τῷ θεῷ, δεόμενος τῆς σῆς μα-
 καριότητος, ὥστε αὐτοὺς ἐγκαταλέξαι τῷ θειοτάτῳ τῆς ῥωμαϊ-
 κῆς ἐκκλησίας κλήρῳ, ὥστε δούλους αὐτοὺς εἶναι ἀπὸ γε τοῦ νῦν
 εἰς ἅπαντα τὸν δοθησόμενον αὐτοῖς παρὰ θεοῦ βίον¹. Οἱ δύο οὗ-
 τοι υἱοὶ τοῦ Ἰωάννου Ἀργυροπούλου Ἀλέξανδρος καὶ Νικόλαος
 οἱ πρῶτον νῦν γνωσθέντες δὲν ἐξεύρομεν ἂν συμπαρελήφθησαν
 ὑπ' αὐτοῦ τῷ 1451 εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπως ἀνατεθῆ ἔκτοτε εἰς
 τὸν πάπαν ἢ περὶ αὐτῶν μέριμνα. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἶδομεν αὐτὸν
 ἐπιστρέψαντα μετ' οὐ πολὺν χρόνον εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸ
 τῆς ἀλώσεως, βλέπομεν δὲ γινόμενον ἔπειτα λόγον περὶ ἐγκατα-
 λείψεως τῶν υἱῶν εἰς χεῖρας τῶν βαρβάρων κατὰ τὰνωτέρω λε-
 χθέντα, εἶνε πιθανώτερον, ὅτι, λέγων ἐν τῇ ἀναφορᾷ, ὅτι ἀφιερώνει
 τοὺς δύο υἱοὺς εἰς τὸν Νικόλαον Ε', ὅπως ἐγκαταλεχθῶσιν εἰς
 τὸν κληρὸν τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, ἀπλῆν ἀπόφασιν ἑαυτοῦ
 ὑπέβαλεν εἰς τὸν πάπαν, δὲν εἶχε δὲ ἤδη μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς υἱοὺς,
 ἵνα παραδώσῃ αὐτοὺς, ἀλλ' ἤθελε πρότερον νὰ βολιδοσκοπήσῃ
 τὰς περὶ αὐτῶν διαθέσεις ἐν Ῥώμῃ. Εἶχον δὲ βεβαίως μικρὰν
 ἡλικίαν τότε ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Νικόλαος, ἂν εἶνε, ὡς θέλει
 ἀποδειχθῆ κατωτέρω, αὐτοὶ οἱ τῷ 1469 ἀποθανόντες υἱοὶ τοῦ
 Ἀργυροπούλου.

Τοὺς δύο δὲ τούτους υἱοὺς μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν λέγει ἐγ-
 καταλελειμμένους εἰς χεῖρας τῶν βαρβάρων, καθ' ἃ εἶδομεν ἀνω-
 τέρω, ἢ ἐπιστολὴ τοῦ Πικκολόμινη ἐκείνη ἢ γραφεῖσα τῇ Ἡ Αὐ-
 γούστου 1454², ἐξ ἧς μανθάνομεν, ὡς καὶ ἐκ δύο ἐπιστολῶν τοῦ
 Δονάτου Ἀτζαϊώλη, ὅτι ὁ Ἀργυρόπουλος εὕρισκετο τότε ἐν Ἰτα-
 λίᾳ. Τὰ δὲ τέκνα, ἀπολυτρωθέντα ἐν τῷ μεταξὺ, πιθανῶς διὰ
 χρημάτων, ἐκ τῆς παρὰ τοῖς Τούρκοις αἰχμαλωσίας καὶ διασω-

¹ Ἀργυροπουλείων σ. 140.

² Ἀργυροπουλείων σ. 314 ἀρ. 4.

θέντα εἰς Πελοπόννησον, ὅπου εἶδομεν ἐγκατασταθέντα καὶ τὸν Ἀργυρόπουλον μετὰ τὴν ἄλωσιν, συμπαρέλαβεν οὗτος εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ πρῶτον κατὰ τὴν ὀριστικὴν αὐτοῦ ἐγκατάστασιν ἐν Φλωρεντία¹.

Πλὴν δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Νικολάου γίνονται γνωστοὶ εἰς ἡμᾶς δύο ἕτεροι υἱοὶ τοῦ Ἰωάννου Ἀργυροπούλου, ὁ Βαρθολομαῖος καὶ ὁ Ἰσαάκιος. Ὁ μόνος δὲ αὐτῶν, περὶ οὗ γινώσκομεν πλείονα, εἶνε ὁ Ἰσαάκιος, καθ' ἃ θέλομεν ἶδει ἀμέσως κατωτέρω. Ὁ δὲ Βαρθολομαῖος ἀπέθανεν ἐν Ῥώμῃ, καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀργυρόπουλος ἐδίδασκεν ἐν Φλωρεντία, τὸν Μάϊον τοῦ 1467. Περὶ δὲ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἔχομεν μακρὰν πρὸς τὸν Ἀργυρόπουλον παραμυθητικὴν ἐπιστολὴν τοῦ καρδινάλιου καὶ ἐπισκόπου Παβίας Ἰακώβου Πικκολόμινη. Ἐξ αὐτῆς βλέπομεν, ὅτι ὁ θάνατος αὐτοῦ δὲν ὑπῆρξε φυσικὸς, ἀλλ' ἀπέθανε τραυματισθεὶς θανασίμως ὑπὸ λωποδυτῶν (*grassatores*) δι' ἄγνωστον αἰτίαν². Διδασκόμεθα δ' ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς καὶ τὴν πατρικὴν αὐτόχρομα μέριμναν, ἣν κατέβαλε πρὸς διάσωσιν τοῦ κινδυνεύοντος παιδὸς ὁ Βησσαρίων, εἰς οὗ τὰς φροντίδας εἶχεν ἐμπεπιστευμένον αὐτὸν ὁ ἀπουσιάζων πατήρ. Καὶ δὴ ἑπτὰ ἰατροὶ ἐθεράπευον τὸν ἀσθενῆ, αὐτὸς δ' ὁ Βησσαρίων οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐγκατέλιπε τὸ προσκεφάλαιον τοῦ θνήσκοντος, φροντίσας σὺν τοῖς ἄλλοις, ὅπως ἀξιωθῆ τῆς τελευταίας κοινωνίας συμφώνως πρὸς τὰ δεδογμένα ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, εἰς ἣν εἶχε μεταστῆ καὶ ὁ Βαρθολομαῖος, καθ' ἃ ὁ πατήρ. Διηγεῖται δ' ὁ Πικκολόμινης, αὐτὸς ἀνακοινόντων εἰς τὸν ἀτυχῆ πατέρα τὰ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ ἀντὶ τοῦ Βησσαρίωνος, βεβυθισμένου εἰς τὴν θλίψιν, τὰ τῆς ἐπισήμου κηδείας τοῦ Βαρθολομαίου, ὃν συνώδευσε μετὰ πομπῆς εἰς τὴν τελευταίαν κατοικίαν εἰς ἔνδειξιν τιμῆς πρὸς αὐτὸν τε καὶ τὸν πατέρα ἅπασα ἢ *curia*, παρ' ἣ πιθανώτατα κατεῖχεν ὁ θανὼν ἔντιμόν τινα θέσιν διὰ τῆς προστασίας τοῦ πανισχύρου Ἑλληνοσ καρδινάλιου.

¹ Σελ. μθ' κ. ε.

² Ἀργυροπουλείων σ. 225, στ. 25. Πρὸς *Hodius* ἐνθ' ἄν. σ. 206.

'Ετάφη δ' ἐν αὐτῷ τῷ Ἀγίῳ Πέτρῳ ἐν τόπῳ ἐπιφανεῖ πλησίον τοῦ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τῷ 1458 θανόντος πάπα Καλλίστου Γ', αὐτοῦ τοῦ βικαρίου τοῦ μεγάλου ναοῦ ὑποδεχθέντος μετὰ σύμπαντος τοῦ πρεσβυτερίου τὸν νεκρὸν ἐπὶ τῶν ἀνωτάτων βαθμίδων τῶν ἔξωθεν τοῦ προστώου¹. Πόσον δὲ χρόνον πρὸ τοῦ θανάτου διέτριβεν ἐν Ῥώμῃ ὁ Βαρθολομαῖος ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Βησσαρίωνος δὲν γινώσκουμεν. Ἀλλ' ἐκ τῶν λεγομένων ἐν τῇ ἀπὸ 21 Ὀκτωβρίου 1466 ἀποφάσει τῆς αὐθεντείας τῆς Φλωρεντίας², καθ' ἣ ὁ Ἀργυρόπουλος διέτριβεν ἐν ταύτῃ τῇ πόλει *cum tota eius familia*, ἂν ἀποδεχθῶμεν ταῦτα λεγόμενα κατὰ γράμμα, ἡδυνάμεθα ἴσως νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι μετὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ὁ Βαρθολομαῖος μετενάστευσεν εἰς τὴν Ῥώμην.

Ἀλλὰ, πρὶν παρέλθωσι πολλὰ ἔτη, καὶ νέοι θάνατοι τέκνων ἐπληξάν τὸν Ἰωάννην Ἀργυρόπουλον. Μανθάνομεν δὲ περὶ αὐτῶν ἐκ τῆς ἀπὸ 22 Ἰουνίου 1469 ἐλληνικῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς τοῦ Φιλέλφου³ καὶ ἐκ λατινικῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ τοῦ Ἀργυροπούλου πρὸς τὸν Βησσαρίωνα ἐκ Φλωρεντίας γραφείσης τῇ 26 Ὀκτωβρίου ἔτους μὴ σημειουμένου, ὅπερ εἶνε προφανῶς αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ 1469⁴. Καὶ ἐκ μὲν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Φιλέλφου βλέπομεν, ὅτι μικρὸν πρὸ τῆς 22 Ἰουνίου 1469 εἶχεν ἀποθάνει ἐν Ῥώμῃ ἄωρος εἷς υἱὸς τοῦ Ἀργυροπούλου, οὗ ὁ Φίλελφος δὲν λέγει τὸ ὄνομα⁵. Ἐν δὲ τῇ τοῦ Ἀργυροπούλου πρὸς τὸν Βησσαρίωνα γίνεται λόγος περὶ τοῦ θανάτου δύο αὐτοῦ τέκνων, ἀποβληθέντων ἐν αὐ-

¹ Ἀργυροπουλείων σ. 224-6. Ἴδε καὶ τὴν πρὸς τὸν Βησσαρίωνα ἐπιστολὴν τοῦ Πιχκολόμινη ἐν Ἀργυροπουλείοις σ. 320 ἀρ. 12. Πρὸς περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Βαρθολομαίου *Tiraboschi Storia della letteratura italiana*. Ἐν Φλωρεντίᾳ. 1807 Τόμ. Γ' μέρ. α' σ. 347. — *Migne Ἑλληνικὴ Πατρολογία* Τόμ. ΡΝΗ' σ. 987 σημ. 22. — *Fijalek* ἐνθ' ἀν. σ. 10 (239).

² Ἀργυροπουλείων σ. 333 ἀρ. 3.

³ Ἀργυροπουλείων σ. 212.

⁴ Ἀργυροπουλείων σ. 190, 3-6.

⁵ Ἀργυροπουλείων σ. 212,1 κ. ἐ.· Ἀκούσας ἐγὼ τὴν καλλίστου σου καὶ ἡγαπημένου παιδὸς κατὰ Ῥώμην νεωστὶ ἄωρον τελευτήν.

τῷ τῷ ἀνθεὶ τῆς ἡλικίας ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν¹. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Φιλέλφου, θέλοντος νὰ παρηγορήσῃ τὸν Ἀργυρόπουλον, προστίθεται Ἀφείλειο τοίνυν σοι ἢ παρὰ θεοῦ εἰμαρμένη τὸν προσφιλέστατον παῖδα· ἀλλὰ χᾶτερον ἔχεις εὐσεβῆ τε καὶ συνειδὸν, συμπεραίνομεν εὐλόγως, ὅτι ἡ παραμυθητικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Φιλέλφου ἀναφέρεται εἰς τὸν ὕστερον μόνον τῶν δύο θανάτων, ὅτε εἰς καὶ μόνον πλέον υἱὸς (χᾶτερον) ὑπελείπετο εἰς τὸν Ἀργυρόπουλον, ὁ μακρὸν ἐπιζήσας Ἰσαάκιος. Ἄρα οἱ δύο ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν βραχὺ πρὸ τῆς 22 Ἰουνίου 1469 ἀποθάνοντες εἶνε ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Νικόλαος. Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἑτέρου αὐτῶν ρητῶς λέγεται, ὅτι ἀπέθανεν ἐν Ῥώμῃ, τὸ αὐτὸ δὲ εἶνε πιθανὸν καὶ περὶ τοῦ ἄλλου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ cum tota eius familia τῆς ἀποφάσεως τῆς αὐθεντείας τῆς Φλωρεντίας δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῆ τῷ 1466, ἂν ἐν Φλωρεντίᾳ διέτριβον πλὴν αὐτοῦ τοῦ Ἀργυροπούλου καὶ τῆς συζύγου μόνον ὁ Βαρθολομαῖος ἴσως καὶ ὁ Ἰσαάκιος, τῶν ἄλλων ἀπόντων, πιθανώτερον εἶνε νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι καὶ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Νικόλαος εὐρίσκοντο ἀκόμῃ ἐν Φλωρεντίᾳ, μετέβησαν δ' εἰς τὴν Ῥώμην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαρθολομαίου, μετακληθέντες ὑπὸ τοῦ Βησσαρίωνος, ὅπως τύχῃσι παρ' αὐτοῦ προστασίας ἀντ' ἐκείνου.

Ὁ δὲ μόνος ἐπιζήσας υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Ἰσαάκιος² ἀνεδείχθη ἐπιτήδειος μουσικὸς καὶ δεξιὸς κατασκευαστὴς πολυχόρδων ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων. Βραχὺν δὲ χρόνον μετὰ τὴν εἰς Ῥώμην μετοίκησιν κατῴρθωσεν ὁ Ἀργυρόπουλος, ὥστε νὰ μετακληθῆ ὁ υἱὸς Ἰσαάκιος εἰς Μεδιόλανον ὑπὸ τοῦ δουκὸς Γαλεάτσου Σφόρτσα, ὅστις καὶ ἀνήγγελλεν εἰς τὸν Ἀργυρόπουλον τῇ 8 Ἰα-

¹ Ἀργυροπουλείων σ. 190, 3-6. In ipso meo acerbissimo casu ac miserabili calamitate duobus liberis intra paucas dies in ipso flore iuventutis amissis, diuinum opus tuum mihi oblatum est...

² Τῷ 1472 ἐπέζη μόνος. Ἴδε Ἀργυροπουλείων σ. 325 ἐν τῇ ἀπὸ 23 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους ἐκείνου ἐπιστολῇ τοῦ Sanseverino, λέγοντος Il padre e la madre sua non havendo altro figlolo de lui.

νουαρίου 1472 τὴν πρόσληψιν τοῦ υιοῦ ἐπὶ ἑτησίῳ μισθῷ τριακοσίων δουκάτων¹. Εὐρίσκετο δ' ὁ Ἰσκάκιος περὶ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἐν Νεαπόλει², εἴτε χρονιώτερον διαμένων ἐν ταύτῃ τῇ πόλει εἴτε χάριν τῶν μουσικῶν αὐτοῦ ἐπιχειρήσεων μεταβάς αὐτόσε. Κατορθωθείσης δὲ τῆς εἰς Μεδιόλανον μετακλήσεως μετέβη εἰς Ῥώμην, ὅπως ἴδη πιθανῶς τὸν πατέρα καὶ τραπῆ ἔπειτα πρὸς βορρᾶν. Ἐκεῖ δ' ἠσθένησε³, καὶ μετὰ τὴν ἀνάρρωσιν ἀνεχώρησεν εἰς Μεδιόλανον τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1472, ἐφοδιασθεὶς διὰ συστατικῶν ἐπιστολῶν τοῦ πατρὸς⁴, τοῦ πάπα Σίξτου⁵, τοῦ Βησσαρίωνος⁶, τοῦ Φ. Γονζάγα, καρδινάλιου Μαντούης⁷. Ἴσως δὲ καὶ τοῦ Λαυρεντίου Μεδίκου, παρ' οὗ εἶχε ζητήσει τοιοῦτο συστατικὸν γράμμα χάριν τοῦ υιοῦ ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος⁸. Καθ' ὁδὸν δ' ἔμεινε τρεῖς ἡμέρας ἐν Βονωνίᾳ, ὅπου καὶ ἐπώλησεν ὄργανον κατασκευασθὲν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τοὺς Καρμηλίτας τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου, ἣτις καὶ σήμερον εἶνε τῶν ἀξιόθεάτων τῆς πόλεως. Τῇ δὲ 23 Ἀπριλίου εἶχεν ἤδη ἀναχωρήσει εἰς Μεδιόλανον, ὡς ἀνήγγελλε τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐκ Βονωνίας εἰς τὸν ἀνυπομόνως ἀναμένοντ' αὐτὸν Γαλεᾶτσον Σφόρτσαν ὁ Ροβέρτος Sanseverino, εἰς οὗ τὰς ἐνεργείας καὶ συστάσεις ὠφείλετο κυρίως ἢ ὑπὸ τοῦ δουκὸς μετάκλησις⁹. Δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον νὰ συνήργησεν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐν Μεδιολάνῳ καὶ ὁ Φιλέλφος, οὗ ὅπως-δήποτε τὴν φιλίαν ἐκαρποῦτο μετὰ τὴν κατόπιν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διατριβὴν χάριν τοῦ φιλίως μετὰ τοῦ Φιλέλφου ἀπὸ τριακονταε-

¹ Ἀργυροπουλείων σ. 340.

² Ἀργυροπουλείων σ. 325.

³ Ἀργυροπουλείων σ. 325 ἀρ. 16.

⁴ Ἀργυροπουλείων σ. 195 ἀρ. 9.

⁵ Ἀργυροπουλείων σ. 321 ἀρ. 13.

⁶ Ἀργυροπουλείων σ. 322 ἀρ. 14.

⁷ Ἀργυροπουλείων σ. 323 ἀρ. 15.

⁸ Ἀργυροπουλείων σ. 194 ἀρ. 8.

⁹ Ἀργυροπουλείων σ. 325. Ὁ δ' ἐν σ. 340 ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Γαλεάτσου Σφόρτσα μνημονευόμενος Ροβέρτος εἶνε ὁ αὐτὸς di Sanseverino.

τίας και πλέον συνδεομένου πατρός¹. Ἄλλως δὲ και αὐτὸς ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος δὲν ἦτο ἄγνωστος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Μεδιολάνου, ἐλθὼν πρὸς αὐτὴν εἰς σχέσεις ἤδη τῷ 1460 ἐπὶ τοῦ πατρὸς και προκατόχου τοῦ Γαλεάτσου, τοῦ Φραγκίσκου Σφόρτσα, εἰς ὄν, ὡς και εἰς τὸν παρὰ τῆ αὐλῆ τοῦ Μεδιολάνου πρέσβυν τῆς Φλωρεντίας Νικόδημον Τράγκεδίνην, συνέστησε τὸν Θεόδωρον, υἱὸν τοῦ Νικολάου Ῥαοῦλ Οἰσῆ².

Ἀπὸ τοῦ χρόνου δ' ἐκείνου εὐρίσκομεν τὸν Ἰσαάκιον Ἀργυρόπουλον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ὡς αὐλικὸν³ μουσικὸν τοῦ δουκικοῦ εὐκτηρίου (cappella) τοῦ Γαλεάτσου Σφόρτσα. Περιεσώθησαν δὲ διάφοροι ἐπιστολαί, ἐν αἷς βλέπομεν αὐτὸν συνεννοούμενον μετ' αὐτοῦ περὶ παραγγελθέντος εἰς αὐτὸν ὄργανου⁴ και μεταβαίνοντα κατὰ πρόσκλησιν τοῦ δουκὸς εἰς Παβίαν, ὅπως θαυμάσῃ τὴν μουσικὴν αὐτοῦ τέχνην ὁ ἀνεψιὸς τοῦ πάπα Σίξτου καρδινάλιος Πέτρος Ριάριος, παρατυγχάνων ἐν Λομβαρδίᾳ⁵. Διεκρίνετο δ' ὁ Ἰσαάκιος ἐν τῷ παίξειν ἐπ' ἐκκλησίας τὸ ὄργανον τὸ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς καλούμενον *gravacymbolo* ἢ *gravizembalo*⁶. Ἐξηκολούθησε δὲ διαμένων ὁ Ἰσαάκιος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ δουκὸς μέχρι τοῦλάχιστον

¹ Ἀργυροπουλείων σ. 214.

² Ἀργυροπουλείων σ. 187, 188, 189. Ἴδε και τὴν ἐν ἔτει 1461 σύστασιν τοῦ Ἀργυροπούλου εἰς τὸν Φραγκίσκον Σφόρτσαν ὑπὸ τοῦ Δονάτου Ἀτζαῖώλη ἐν Ἀργυροπουλείοις σ. 318. Ὁ τῶν τριῶν ἐπιστολῶν ἐν σ. 187-189 Θεόδωρος Νικολάου Rhaoul (Ῥαοῦλ) Issis ἐπωνυμεῖτο ἑλληνιστὶ Οἰσῆς, καθ' ἃ ὁ Μανουὴλ Ῥαοῦλ Οἰσῆς, πρὸς ὄν ἔγραψεν ἐπιστολὴν ὁ Γεννάδιος Σχολάριος, περιλαμβανομένην ἐν τῷ Ταυρινεῖῳ κώδικι B-V-33 (Pasini CLXXIX), οὗ τὸ ἡμισυ και πλέον ἐσώθη, ἀλλὰ μεγάλως βλαφθὲν, ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς τῆς 13 Ἰανουαρίου 1904. Ὁ αὐτὸς δὲ καλεῖται παρὰ τῷ Φραντζῆ σ. 426,2 Ῥαοῦλ Μιχαὴλ ὁ Ἰσῆς.

³ *Nostro cortesano*. Ἀργυροπουλείων σ. 326 και 327.

⁴ Ἴδε τὰς ἀπὸ 12 Νοεμβρίου 1472, 5 Ἀπριλίου 1473, 11 και 21 Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπιστολάς ἐν τοῖς Ἀργυροπουλείοις σ. 232, 202, 326, 341 ἀρ. 2. Ἡ ἀνωνύμως ἐν σ. 232 ἐκδομένη ἐπιστολὴ ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Σφόρτσα, ὡς ἀποδεικνύει τὸ ἐκ παραβλέψεως παραλειφθὲν κάτωθεν τοῦ κειμένου ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκδόσει ἀρχικὸν γράμμα C, δηλωτικὸν τοῦ διεκπεραιωτοῦ Ci[chus]. Πρὸς σ. 340.

⁵ Ἀργυροπουλείων σ. 327, 342 ἀρ. 4. Πρὸς *Motta* ἐνθ' ἀν. σ. 288 (50). Αἱ δὲ λέξεις *farati* και *tograli* τῆς ἐν σ. 327 ἐπιστολῆς ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ νεώτερα ἰταλικά *ti farà* και *gli toglierai*.

⁶ Ἀργυροπουλείων σ. 326, 327.

τοῦ Ἰουλίου 1474¹. Ἐπισημασθέν δ' ἂν ὁ Ἰσαάκιος τῷ 1477, ὅτε μνημονεύεται ἐν τινὶ ἀπὸ Ῥώμης τῆ 14 Ἰουνίου 1477 γραφείσῃ ἐπιστολῇ τοῦ καρδινάλιου Παβίας Ἰακώβου Ἀμμανάτη Πικκολόμινη, ἐν ἧ οὗτος δεικνύει περισσὴν στοργὴν πρὸς τε τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν², εὐρίσκετο ἐν Μεδιολάνῳ ἢ εἶχεν ἤδη μεταναστεύσει εἰς Ῥώμην, ὅπου βλέπομεν αὐτὸν ἀσφαλῶς κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1479³.

Ὁ δὲ λόγος τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ Μεδιολάνου εἶνε ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς. Δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον, ὅτι ἐπῆλθέ τις δυσαρέσκεια τοῦ δουκὸς κατ' αὐτοῦ, οἷα καὶ ἡ κατὰ Ἰούλιον 1473, ὅτε ὁ Γαλεᾶτσος Σφόρτσας ἐνετείλατο εἰς τὸν Ambrosino de Longignana, ὄντα φρούραρχον τῆς Ἰοβίας πύλης⁴, νὰ ποιήσῃ τὰς δεούσας ἀστυνηρὰς παρατηρήσεις εἰς τὸν Ἰσαάκιον καὶ ἀπειλήσῃ αὐτὸν διὰ τῆς δουκικῆς δυσμενείας ἕνεκα τοῦ ὑβριστικοῦ αὐτοῦ τρόπου πρὸς τοὺς ψάλτας τοῦ εὐκτηρίου οἴκου τοῦ δουκὸς⁵.

Καὶ εἶχε μὲν ἤδη ἀποθάνει ὁ ἰσχυρὸς τῶν Ἀργυροπούλων προστάτης Βησσαρίων, ὅτε ὁ Ἰσαάκιος, δι' οἵανδήποτε ἀφορμὴν ἐγκαταλιπὼν τὸ Μεδιόλανον, μετέβη εἰς τὴν Ῥώμην. Ἀλλὰ δὲν ἔλειψαν εἰς αὐτὸν ἄλλαι προστασίαι, δι' ὧν κατώρθωσε νὰ γείνη μυστικὸς παρακοιμώμενος (*cubicularius secretus*) τοῦ πάπα Σίξ-

¹ Ἴδε τὴν ἀπὸ 11 Φεβρουαρίου 1474 ἐπιστολὴν τοῦ Σφόρτσα ἐν Ἀργυροπουλείοις σ. 328 ἀρ. 19 καὶ τὴν ἀπὸ 18 Ἰουλίου ἑλληνικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Φιλέλφου πρὸς τὸν Ἰωάννην Ἀργυρόπουλον αὐτόθι σ. 214.

² Ἀργυροπουλείων σ. 330.

³ Ἴδε κατωτέρω ἐν σ. ογ' σημ. 1 τὴν πρώτην ἀπόδειξιν δανεισμοῦ βιβλίου ἐκ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ.

⁴ *Emilio Motta* *Musici alla corte dei Sforza* ἐν τῷ Archivio storico Lombardo "Ἐτ. ΙΔ' (1887) σ. 288 (καὶ ἐν χωριστῷ τεύχει σ. 50).

⁵ Ἀργυροπουλείων σ. 341 ἀρ. 3. Περὶ τοῦ Ἰσαακίου Ἀργυροπούλου ὡς μουσικοῦ ἐν Μεδιολάνῳ ἴδε *Motta* ἐνθ' ἂν. σ. 287 κ. ἐ. (καὶ ἐν χωριστῷ τεύχει σ. 49 - 51). — *Adriano Cappelli* *Giovanni ed Isacco Argiropulo* αὐτόθι Τόμ. ΙΗ' (1891) σ. 168 κ. ἐ. — *Τοῦ αὐτοῦ* *Una lettera inedita di Giovanni Argiropulo* ἐν τῇ Letteratura τοῦ Ταυρίνου ἀρ. 23 τῆς 1 Δεκεμβρίου 1890, ἐνθα ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἢ ἐν τοῖς Ἀργυροπουλείοις σ. 195 ἀρ. 9 ἐπιστολῇ. Πρὸς καὶ τὴν βιβλιογραφίαν περὶ τοῦ ἀρθροῦ τούτου ἐν τῷ Archivio storico Lombardo "Ἐτ. ΙΖ' (1890) σ. 966.

του Δ', τοῦ συμφοιτητοῦ καὶ προστάτου τοῦ πατρός. Ὡς τοιοῦτον δὲ βλέπομεν αὐτὸν τῷ 1478 καὶ 1481 δανειζόμενον ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ λατινικοὺς καὶ ἑλληνικοὺς κώδικας, ἐν οἷς καὶ κώδιξ περιέχων τὰ ἔργα τοῦ Λιβανίου¹, ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται οὐ μόνον ἡ γνῶσις τῆς λατινικῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ περὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα παιδεία αὐτοῦ. Καὶ πιθανῶς μὲν ἐχρησιμοποιεῖτο ἐν Ῥώμῃ, ὡς καὶ πρότερον ἐν Μεδιολάνῳ, ἡ μουσικὴ αὐτοῦ δεξιότης, καθ' ἃ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τῆς γενομένης μνείας αὐτοῦ ὡς δοκίμου μουσικοῦ ὑπὸ Ῥαφαήλ τοῦ Βολατερρανοῦ². Ὅπως δὲ συμμετεῖχε κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς τῆς λειτουργίας ἐν τῷ Ἁγίῳ Πέτρῳ, ιερουργοῦντος τοῦ πάπα, ἀναγινώσκων ἑλληνιστὶ τὸ Εὐαγγέλιον. Μαρτυρεῖται δὲ τοῦτο περὶ τοῦ Πάσχα τοῦ ἔτους 1481 (22 Ἀπριλίου)³, τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1492⁴, τοῦ Πάσχα τοῦ 1493 (7 Ἀπριλίου), τοῦ 1499 (31 Μαρτίου)⁵, περὶ τῆς 26 Νοεμβρίου 1503⁶ καὶ

¹ Ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ δανεισμοῦ τῆς βιβλιοθήκης εὑρηνται ἀναγεγραμμέναί αἱ ἐξῆς δύο ἀποδείξεις αὐτοῦ·

— MCCCCLXXVIII die nona januarii. Ego Isaacius Argyropylus cubicularius secretus s^{mi} d. n. habui mutuo a dno B. Platyna per manus Joannis Oadeli custodis librerie libellum quemdam in membranis, Experimentorum fratris Alberti in medicina cum catena et corio rubeo foliorum novem et quinquaginta. Is. Argyropulus manu propria. — Restituit XVI kal. maias.

— Ego Isaccius Argiropylus recepi a dno Bartholomeo bybliotheuario Declamationes Libanii, in papiro in pavonatio ad restituendum ad beneplacitum suum, die VIII augusti 1483.— Restituit die XXI octobris.

² Ἴδε *Müntz - Fabre* La Bibliothèque du Vatican au XV siècle d'après des documents inédits. Ἐν Παρισίοις. 1887 σ. 281, 290. Πρὸς *Legrand* Cent-dix lettres grecques de François Filelfe σ. 179.

³ *Raphael Volaterranus* Commentarii Urbani. Ἐν Βασιλείᾳ, 1530 φ. 264α.

⁴ *Jacobi Volaterrani* Diarium Romanum ἐκδ. *Muratori* Τόμ. ΚΓ' σ. 131. Ντίας ἐκδ. *Lapi*. Ἐν Città di Castello. 1904 σ. 50.

⁵ *Johannis Burchardi* Diarium sive rerum urbanarum commentarii ἐκδ. *Thuasne* Τόμ. Β' σ. 26.

⁶ Αὐτόθι Τόμ. Β' σ. 65, 521. Τὰς δύο ταύτας ἡμέρας ἀναφέρεται ἀναγνοῦς τὸ Εὐαγγέλιον ὅχι ὁ Ἰσαάκιος, ἀλλ' ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἰωάννης, ὅστις ὁμῶς εἶχεν ἤδη ἀποθάνει. Ἄλλ' ἔγεινε σύγχυσις τῶν προωνυμίων ὑπὸ τοῦ βιβλιογράφου κατὰ τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν τοῦ *Legrand*. Ἴδε ἀνωτέρω σ. 56' σημ. 3.

⁶ Αὐτόθι Τόμ. Ι' σ. 308.

τῶν Χριστουγέννων τοῦ αὐτοῦ ἔτους¹, τοῦ Πάσχα τοῦ 1504 (7 Ἀπριλίου)² καὶ τοῦ 1505 (23 Μαρτίου)³ καὶ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων (29 Ἰουνίου) τῷ 1505⁴. Μετὰ δὲ τὴν τελευταίαν ταύτην ἡμέραν ἀπόλλυνται τὰ ἴχνη τοῦ Ἰσαακίου Ἀργυροπούλου, οὐδὲ μανθάνομέν τι πλέον περὶ αὐτοῦ.

Περὶ ἄλλων δὲ τέκνων τοῦ Ἰωάννου Ἀργυροπούλου πλὴν τῶν ἤδη μνημονευθέντων οὐδὲν μανθάνομεν. Καὶ μνημονεύεται μὲν ὑπὸ τοῦ Κορράδου Gesner⁵ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης ὁμώνυμος τῷ πατρὶ, ὅστις λέγεται παρ' αὐτῷ μεταφράσας λατινιστὶ τὸ Περὶ ἔρμηνείας τοῦ Ἀριστοτέλους⁶ μετὰ δισταγμοῦ δ' ἀποδέχεται αὐτὸν παρὰ τοῦ Gesner παραλαβὼν καὶ ὁ Hodius⁷, ἄνευ δὲ ἀντιρρήσεως ὁ κ. Σάθας⁸ καὶ ὁ κ. Πέτρος Παπαγεωργίου⁹. Ἀλλὰ τὸν υἱὸν τοῦτον οὐδεὶς τῶν συγχρόνων μνημονεύει καὶ πιθανώτατα πρόκειται περὶ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς Ἰωάννου, ὃν εἶδομεν μεταφράσαντα πράγματι τὴν συγγραφὴν ἐκείνην τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ὅμοίως μνημονεύει ὁ Hodius Δημητρίου τινὸς Ἀργυροπούλου, εἰκάζων, ὅτι ἦτο ἴσως ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννου. Λέγει δὲ, ὅτι ποιεῖται περὶ αὐτοῦ λόγον ὁ Φιλέλφος ἐν τινι ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Ἀνδρέαν Ἀλαμᾶνον, γραφείσῃ τῷ 1451⁹. Καὶ πράγματι ὑπάρχει τοιαύτη ἐπιστολὴ τοῦ Φιλέλφου ἀπὸ 13 Ἰουνίου 1451, δι' ἧς συνιστᾷ ἄνδρα Δημήτριον καλούμενον, περὶ οὗ λέγει τάδε: Ex librario non inepto, quantum ad formam litterarum attinget, uult uideri philosophus, id quod ex ornatu capitis longioreque pallio, tibi facile fuerit iudicare. Καὶ προσθέτει μὲν.

¹ Αὐτόθι Τόμ. Γ' σ. 323.

² Αὐτόθι Τόμ. Γ' σ. 346.

³ Αὐτόθι Τόμ. Γ' σ. 382.

⁴ Αὐτόθι Τόμ. Γ' σ. 394.

⁵ *Gesner* Bibliotheca universalis. Ἐν Ζυρίχῃ. 1545-9. Πρὸς *Fabricius-Harles* Bibliotheca graeca Τόμ. Γ' σ. 214.

⁶ De doctis graecis σ. 205.

⁷ Νεοελληνικὴ Φιλολογία σ. 47.

⁸ Ἐν τῇ *Byzantinische Zeitschrift* Τόμ. ΙΗ' (1909) σ. 152.

⁹ *Hodius* ἐνθ' ἄν. σ. 210.